

La Monarquia Hispànica i Catalunya a la segona meitat del segle XVIII

La monarquia dels
Borbons a la segona
meitat del XVIII
Carles III (1759 – 1788)
Carles IV (1788 – 1808)

Manteniment d'un gran Imperi colonial
al continent americà i al Pacífic.

Plena vigència de la monarquia absoluta
i de la divisió estamental de la societat.

Economia fonamentalment agrària i rural,
i manteniment de les relacions feudals.

FACTORS DE CANVI

A l'exterior

- La Revolució Industrial a Anglaterra (1780 ...)
- La Revolució Francesa (1789-1799)

A l'interior

- Creixement demogràfic desigual i transformacions econòmiques.
- Política reformista de Carles III ("*despotisme il·lustrat*")

Limitacions a la transformació social i econòmica d'Espanya

Immobilitat en el mercat de les terres de conreu (majoria de terres vinculades i amortitzades). Rendiments agrícoles molt baixos i preus alts // Introducció de nous conreus (patata, blat de moro ...).

Fort poder econòmic, social i ideològic de l'Església, contrària a la introducció de qualsevol tipus de canvi en l'ordre establert.

Economia agrària de subsistència, caracteritzada per una forta càrrega impositiva, de tipus feudal, la concentració de la propietat i una important proletarització (jornalers sense terres) i sense una orientació suficient de la producció per al mercat.

Espanya davant la Revolució Francesa

França – 1789

Desastrosa situació de les finances + esperit il·lustrat + manteniment de formes polítiques (absolutisme), socials (societat estamental) i econòmiques (feudalisme).

Maig de 1789 – Esclat de la Revolució Francesa

A Espanya, com a França, governava la dinastia dels Borbons, en la figura de **Carles IV**.

Govern en mans del ministre **Manuel de Godoy**.

Gir radical i democràtic de la Revolució
1792 – 1794 - **Etapa jacobina**

El Rei Lluís XVI és guillotinat acusat de traïció.

Coalició internacional contra la França revolucionària, per por a la seva extensió.

Cessió de Santo Domingo a França ...

"Guerra Gran" d'Espanya contra França (1793-1795), finalitzada amb la **Pau de Basilea** (1795).

1796 – **Pacte de Sant Ildefons** (d'aliança i subordinació a França)

Participació d'Espanya en el bàndol francès.
Napoleó arriba al poder a França (1799)

Política de "bloqueig continental" marítim contra Anglaterra

Coronació de Napoleó com Emperador (1804)

Napoleó obliga a Espanya a intervenir militarment a Portugal per garantir el bloqueig contra els anglesos.

Batalla de Trafalgar (1805), on Espanya perd bona part de la seva flota.

La invasió napoleònica i la Guerra del Francès

Espanya i França signen el **Tractat de Fontainebleau** (1807), pel qual Espanya admet que un exèrcit francès entri al seu territori pels Pirineus amb l'objectiu militar de la **invasió de Portugal**.

Gener de 1808 – Les tropes napoleòniques inicien el seu desplegament pel territori espanyol.

Març de 1808 – **Motí d'Aranjuez**. La família reial prepara el seu trasllat al sud peninsular. Es produeix un motí popular contra Godoy.

Les Abdicacions de Baiona. Napoleó obliga a Ferran a retornar la corona al seu pare i finalment a ambdós a cedir-la al propi Napoleó.

El rei destitueix **Godoy** i després abdica en el seu fill **Ferran**. Napoleó convoca ambdós a **Baiona** per resoldre el conflicte creat.

Napoleó convocà Corts a Baiona, on es proclama **l'Estatut de Baiona**, de signe liberal i modernitzador.

Napoleó nomena nou Rei d'Espanya al seu germà **Josep I Bonaparte**. La família reial espanyola es refugia a Roma, excepte Ferran, que es queda a França.

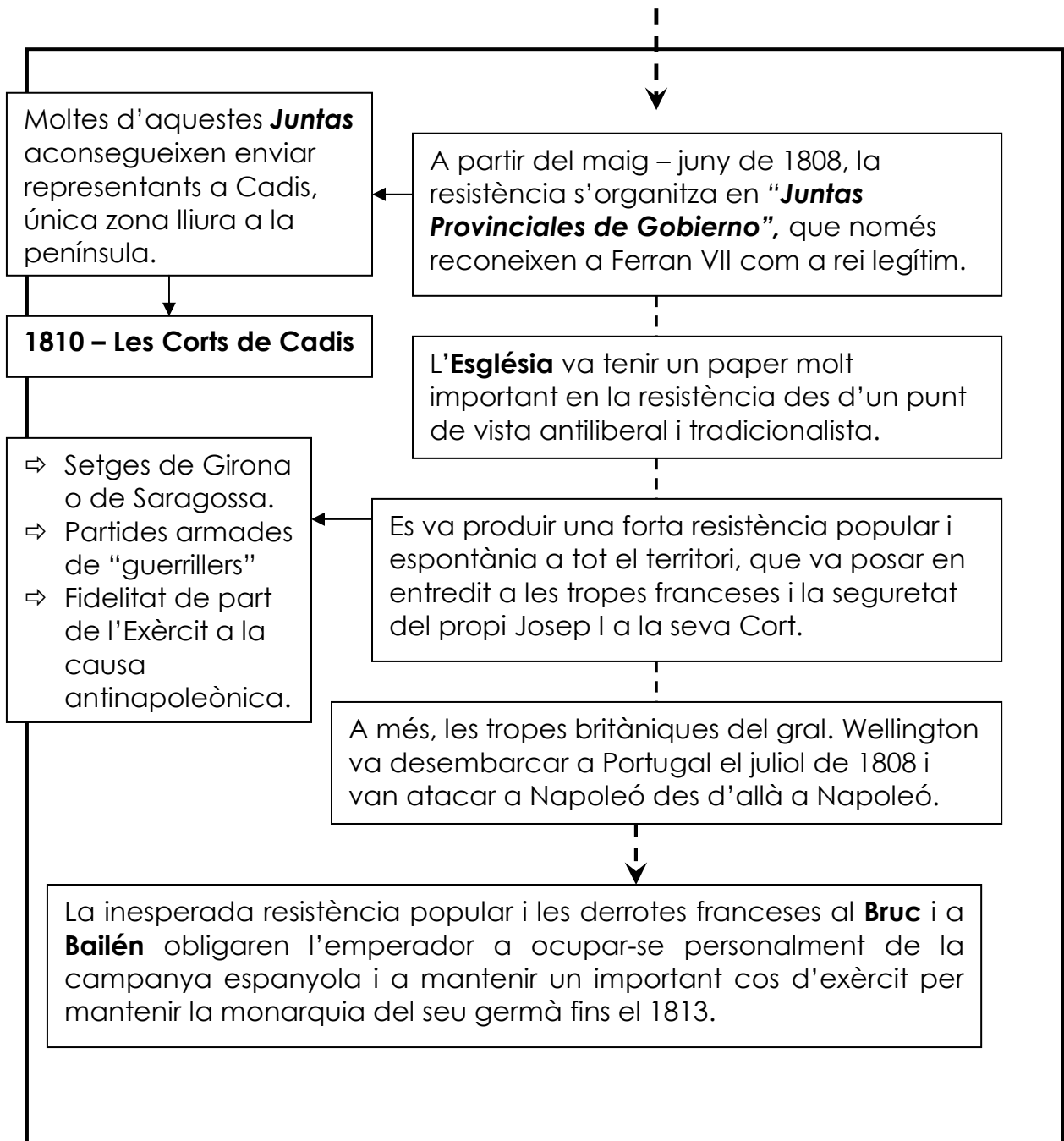
El **2 de maig de 1808** el poble de Madrid es rebel·la contra els francesos i comença la resistència violenta als invasors, que reprimeixen durament els moviments que s'escampen per tot el país.

Josep I establí la seva capital, amb l'únic suport de les tropes franceses, i d'una part de la noblesa cortesana i del funcionariat.

"Afusellaments del 3 de maig" – Inici de la rebel·lió a Madrid i posterior extensió a tot el Regne.

Una part dels funcionaris i dels intel·lectuals van donar suport a aquest nou règim de clar signe liberal i il·lustrat: els **"afrancesats"**.

Inici de la Guerra del Francès (1808 – 1814)

Les Corts de Cadis i la Constitució de 1812

**Monarquia de Josep I Bonaparte
(1808 – 1813)**

Mantinguda i assegurada per la permanència d'un exèrcit francès a la Península.

**GUERRA DEL
FRANCÈS** (o de la
INDEPENDÈNCIA)

Les tropes britàniques de **Wellington** van fustigar els francesos des de Portugal.

La guerra es basà sobretot en la **resistència popular**

Col·laboració militar espanyola amb els britànics.

Partides de gent armada o "**guerrilles**"

Setges de ciutats com Girona o Saragossa

Organització de les "**Juntas Provinciales**", que només reconeixien a Ferran com a Rei legítim, per organitzar la resistència.

Formació de la "**Junta Suprema Central**" a Cadis, convertida en **Corts** el 1810.

Formació d'un **Consejo de Regencia** degut a l'exili forçat del Rei Ferran VII.

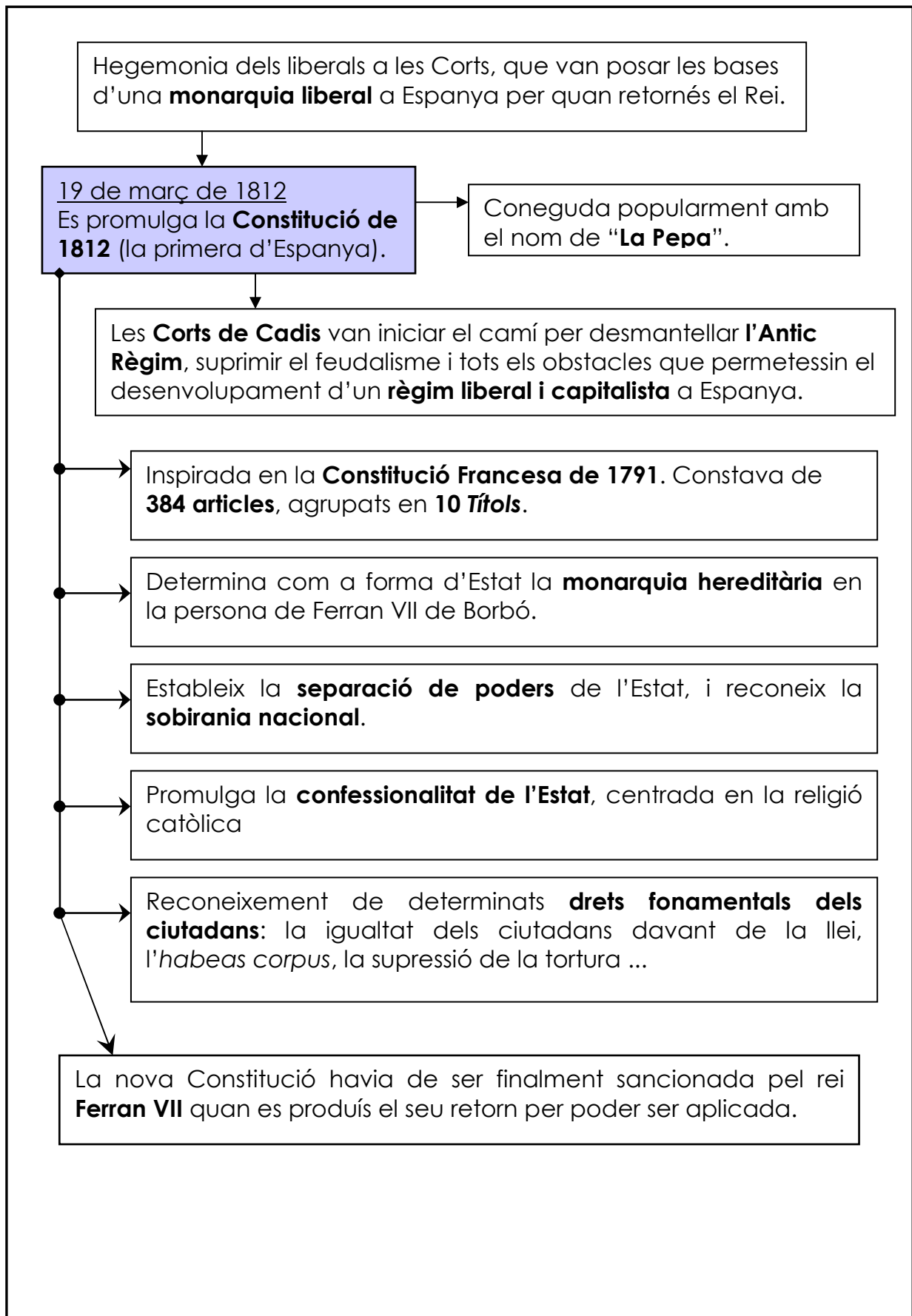
Divisió dels diputats entre **liberals** i **absolutistes**.

- Els **absolutistes** volen el retorn del Rei segons l'**Antic Règim**.
- Els **liberals** volen instaurar una **monarquia constitucional**.

Gener de 1812 – Annexió de Catalunya a l'Imperi Francès.
Cooficialitat del català (amb el francès)

Grans derrotes franceses a Rússia. Britànics i espanyols obtenen la victòria a **Los Arapiles** (juliol de 1812)

Tractat de Valençay (finals de 1813) maig de 1814 – Napoleó reconeix Ferran VII com a Rei d'Espanya i pacta la retirada de les tropes franceses que abandonen Espanya (fins el maig de 1814).

Absolutisme i liberalisme en el regnat de Ferran VII

Març de 1814 Retorn de Ferran VII a Espanya

Influència dels sectors més reaccionaris de les Corts:
Manifest dels Perses
(14 d'abril de 1814)

El Rei s'havia de dirigir a Madrid per jurar la nova Constitució davant les Corts.

El Rei obté el suport militar dels sectors absolutistes de l'Exèrcit.

Decret de 4 de maig de 1814 – Es declara nul·la la Constitució i tots els decrets de les Corts de Cadis

1a etapa del regnat de Ferran VII (1814-1820)

Plena restauració de l'absolutisme i dels principis de l'Antic Règim a Espanya.

A Europa, el **Congrés de Viena** va crear la **Santa Aliança**, en defensa de l'absolutisme.

S'inicià un període de dura repressió contra els diputats i líders liberals i d'alguns dels "herois" de la guerra d'independència.

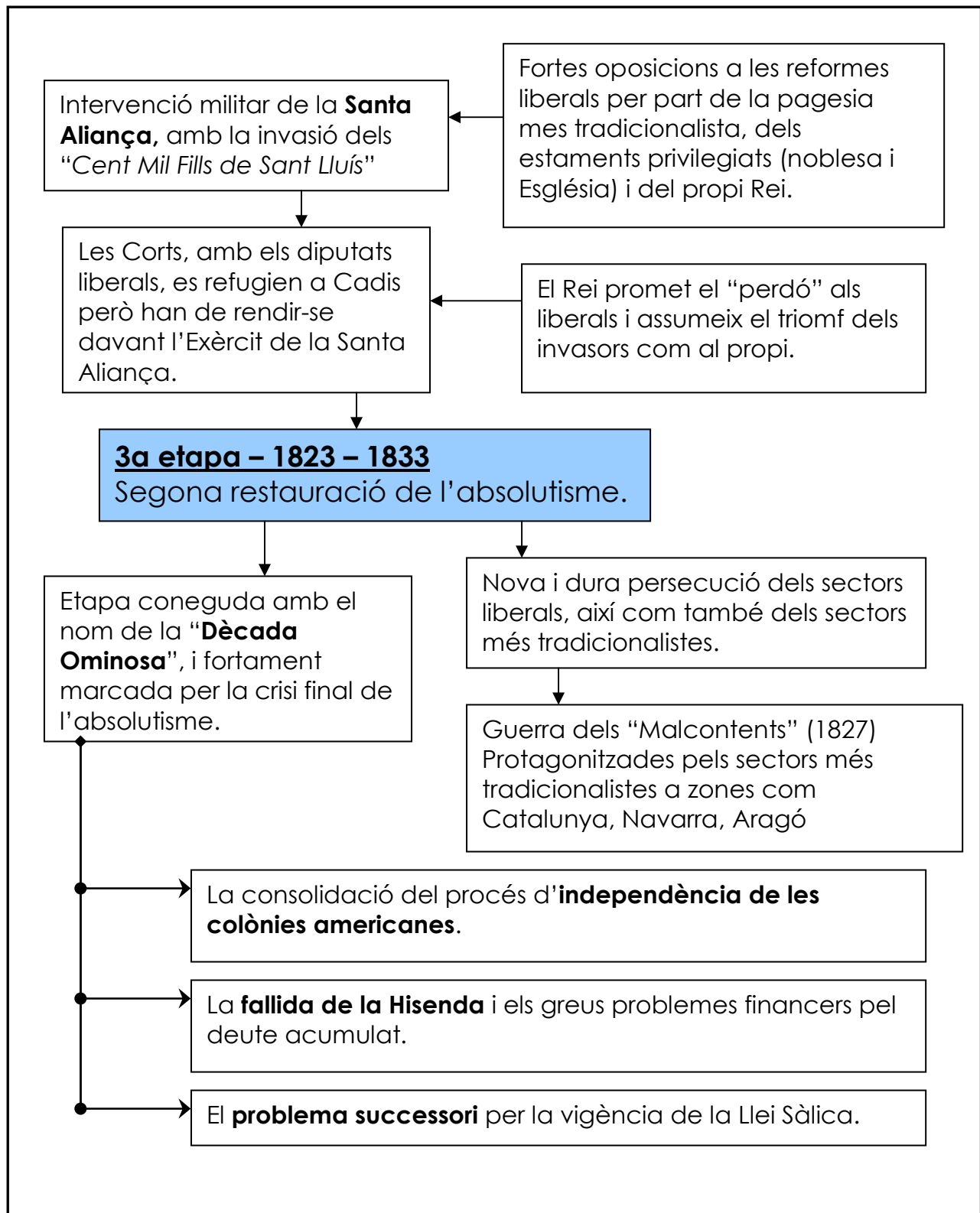
Els grups d'ideologia liberal s'organitzen en "clubs" clandestins, de tipus masònic per treballar a favor de la consolidació del liberalisme.

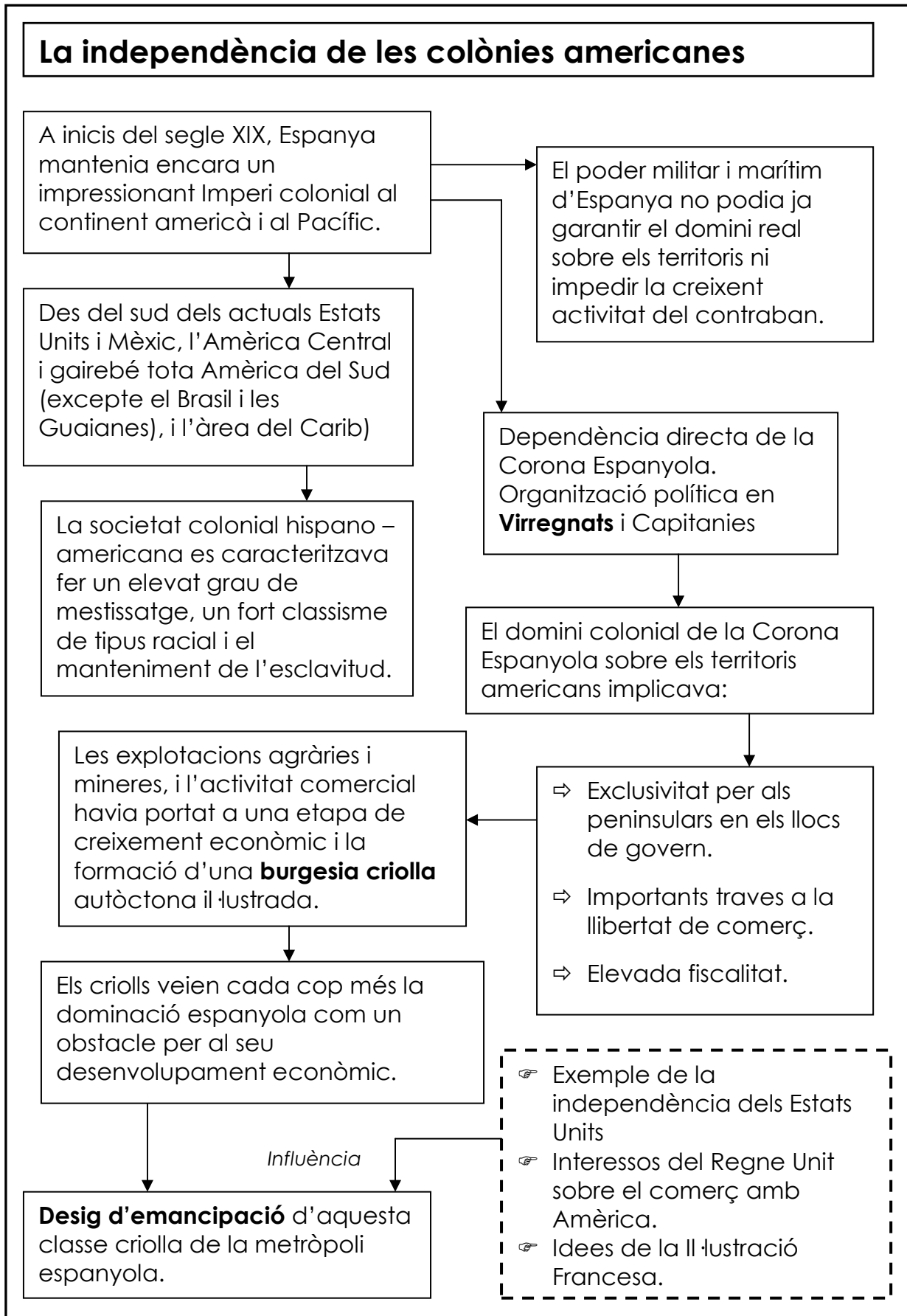
2a etapa (1820-23) Trienni Liberal

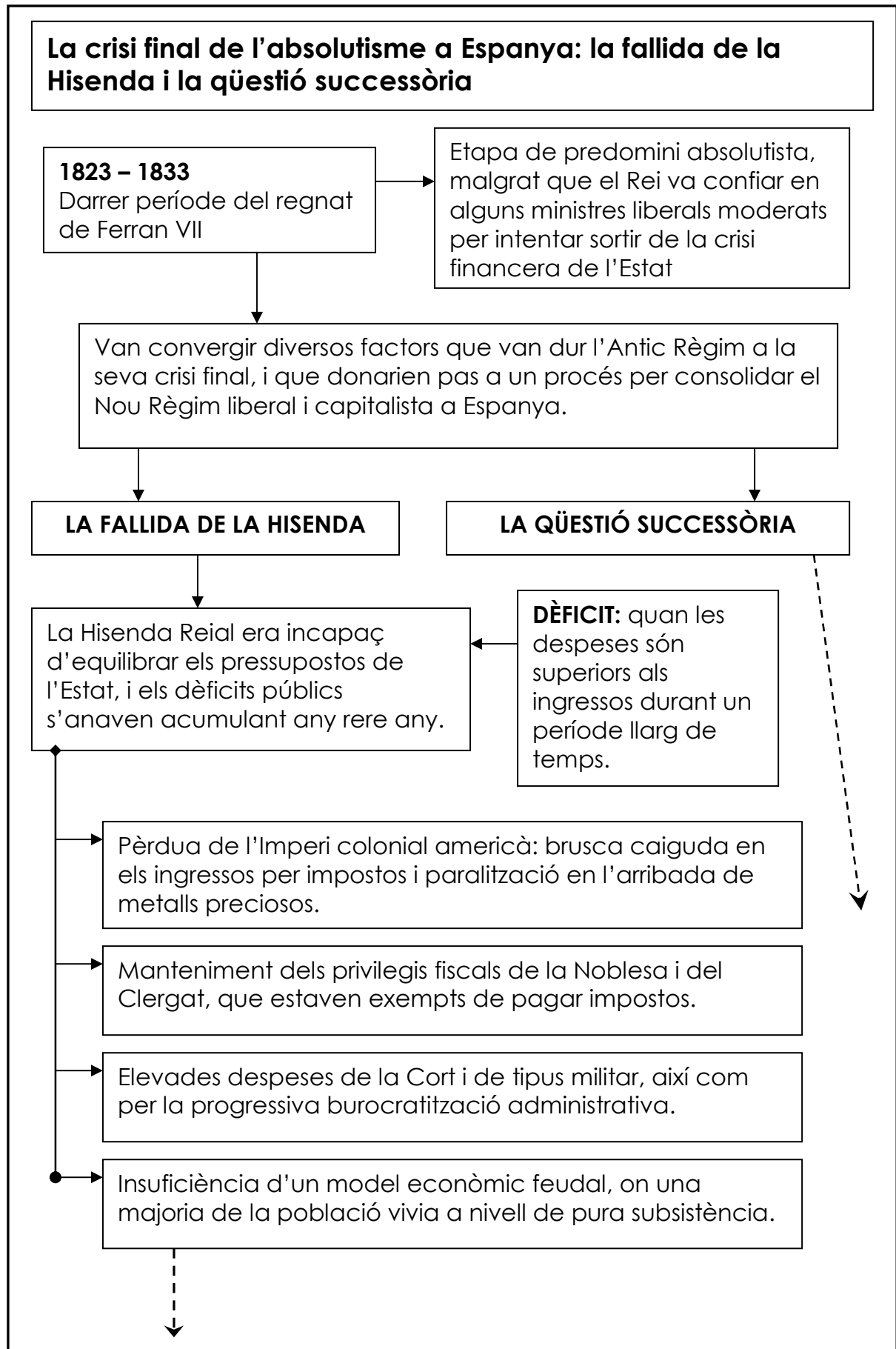
1 de gener de 1820 – **Pronunciamiento de Riego**. El Rei es veu obligat a acceptar la Constitució.

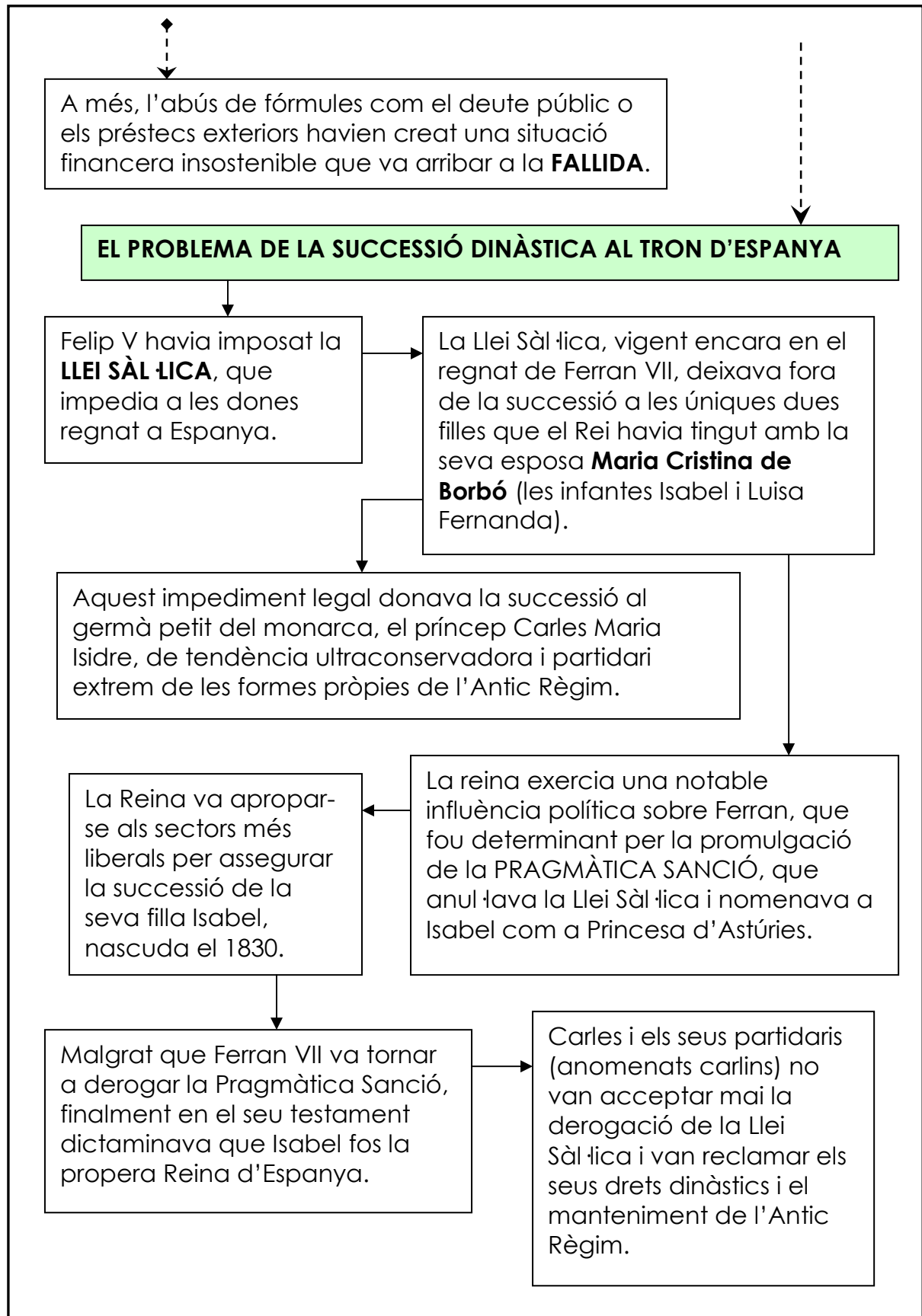
Es restaurà la **Constitució de Cadis** de 1812 i s'inicien àmplies reformes legislatives.

- Modernització de l'administració de l'Estat
- Creació de la Milícia Nacional
- Inici de la supressió del règim senyorial
- Mesures liberalitzadores de la indústria i el comerç ...

La Regència i la Primera Guerra Carlina

1833 – Mort del rei Ferran VII i proclamació de la seva filla **Isabel** com a reina d'Espanya.

La nova reina Isabel II tenia 3 anys d'edat. La seva mare, la reina **Maria Cristina**, és confirmada com a **Regent**.

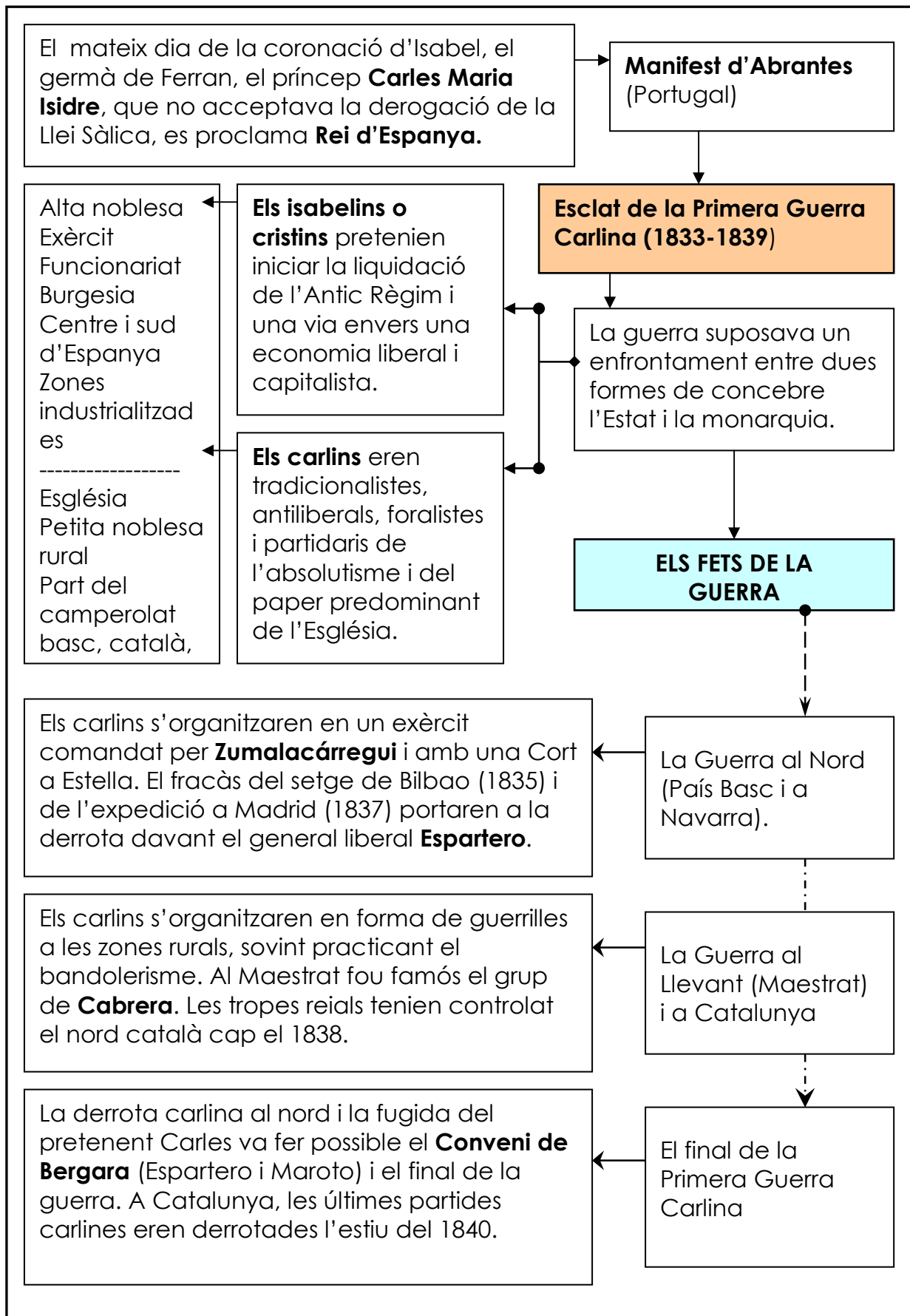
ETAPA DE LA MINORIA D'EDAT D'ISABEL II L'ÈPOCA DE LES REGÈNCIES

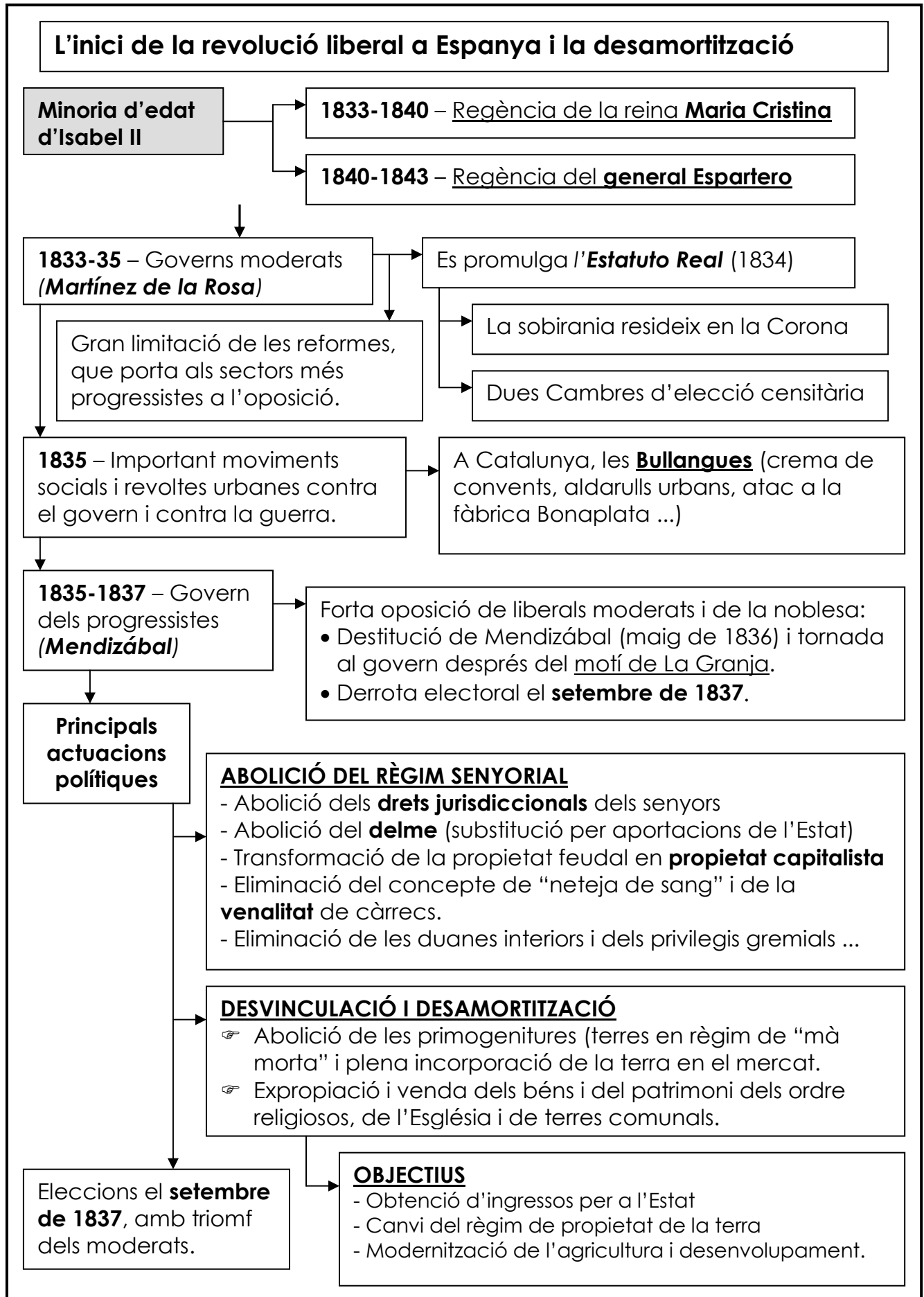
Regència de Maria Cristina de Borbó (1833 – 1840)

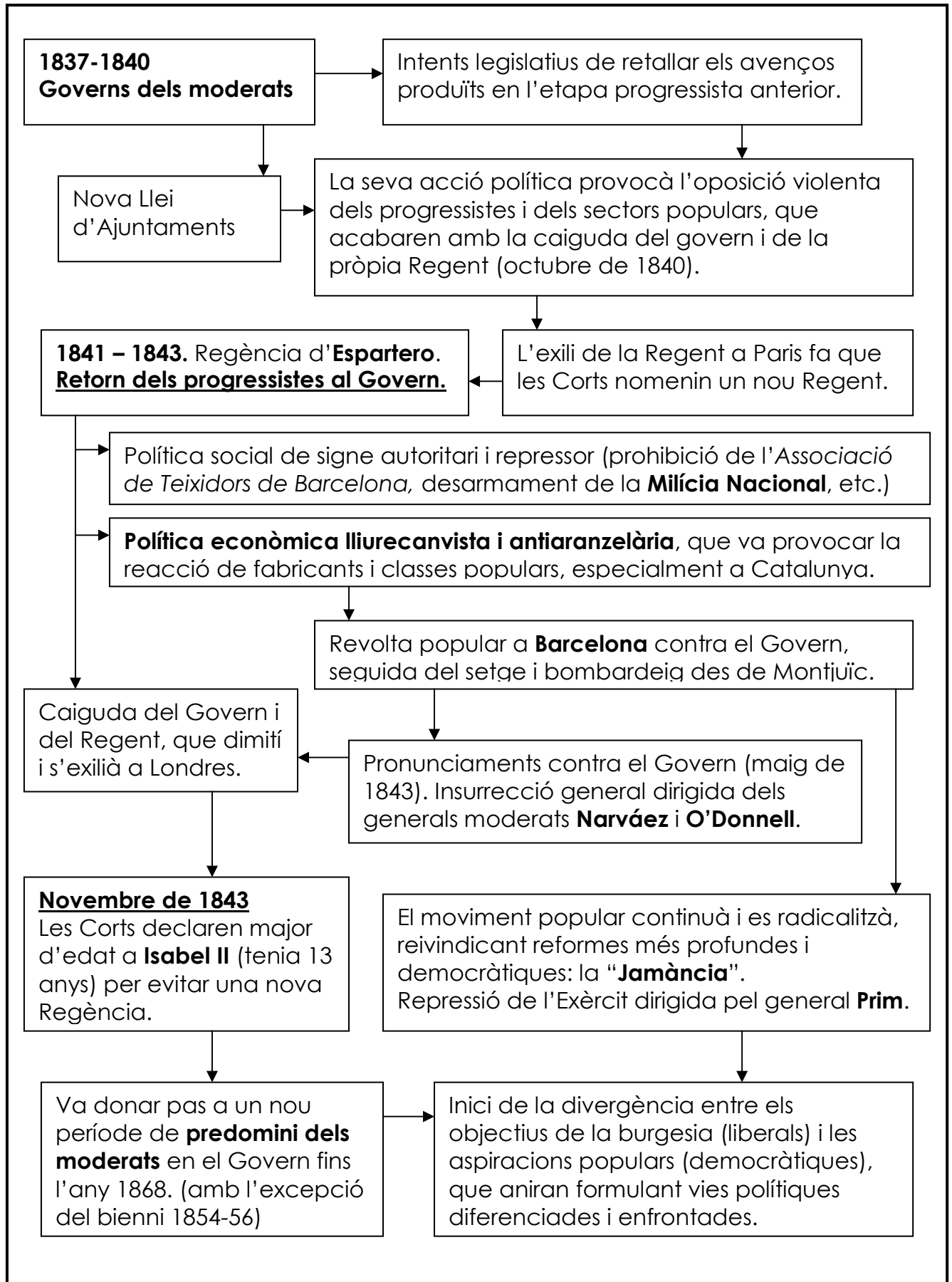
- Forta inestabilitat política. **Successió de governs** de signe liberal moderat i liberal progressista: Cea Bermúdez (1833 – 34), Martínez de la Rosa (1834 – 35), Conde de Toreno (1835), Mendizábal (1835 – 36), Isturiz (1836), Calatrava (1836 – 37) ...
 - Etapa fortament marcada per la **Guerra Carlina**, amb moments àlgids com l'expedició del pretendent Carles a Madrid el maig de 1837.
 - Presència contínua dels “**pronunciamientos**” militars, com el dels “*sergents*” de *La Granja* l'agost de 1836, que va provocar la caiguda del govern.
 - **Política centralista i uniformitzadora**, com la divisió del territori espanyol en 49 províncies el 1833.
 - Importants aldarulls socials i de caràcter obrer (com a Barcelona, amb la crema de la fàbrica Bonaplata, el 1835)
-
- 1834 – El **Estatuto Real**: carta atorgada (sobirania del Rei amb les Corts, sistema bicameral, sufragi fortament censitari ...)
 - 1837 – **Constitució de 1837**, de signe progressista.

Regència del General Baldomero Espartero (1841 – 1843)

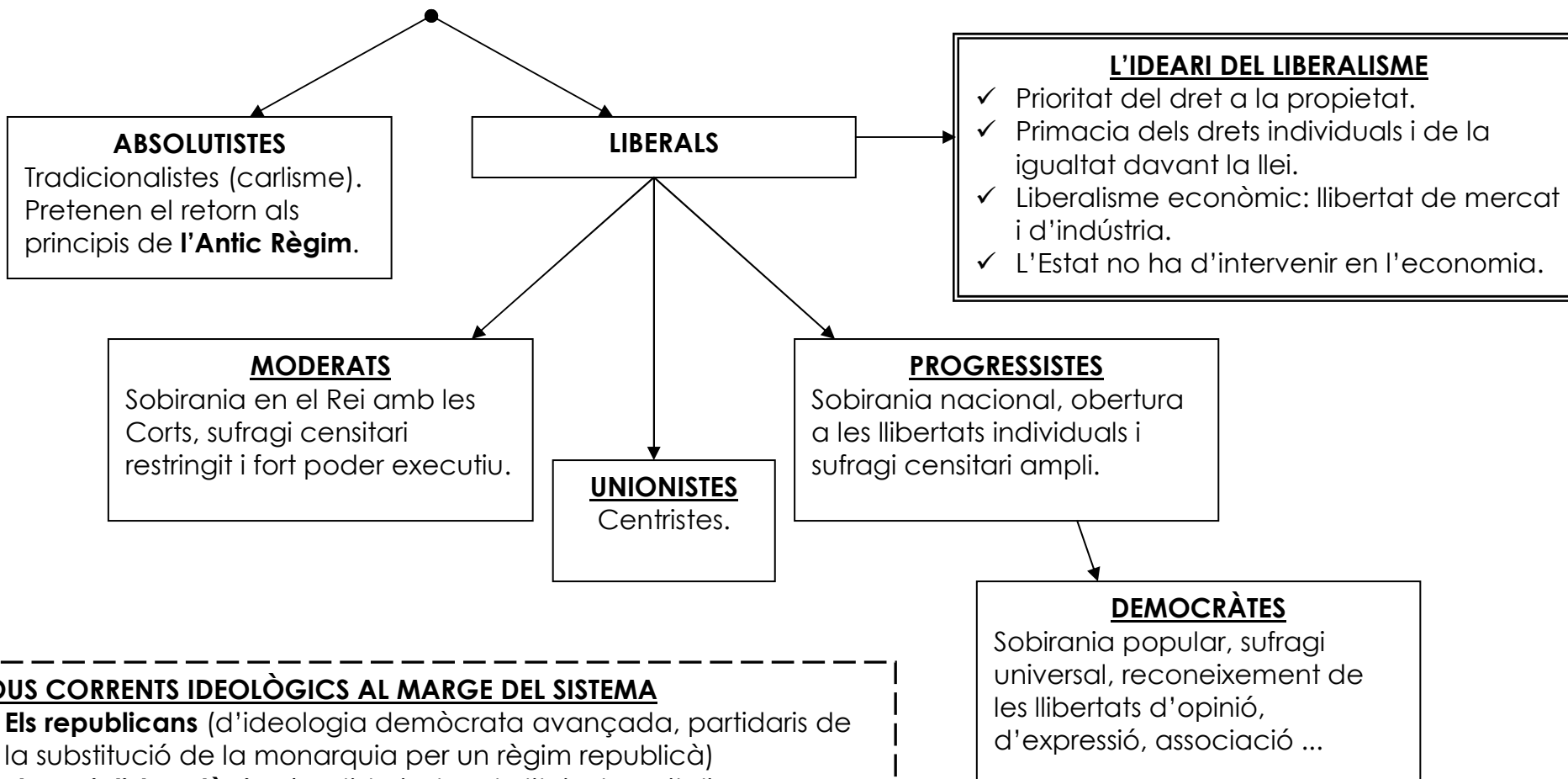
Amb l'abdicació de Maria Cristina, les Corts van nomenar Regent a Espartero, “heroi” de la Guerra Carlina i d'ideologia progressista.

IDEOLOGIES I CORRENTS POLÍTIQUES A L'ESPANYA DE MITJANS DEL SEGLE XIX

L'època dels moderats i la crisi del règim (1843-1868)

Les fases del govern dels moderats

Primera fase de govern dels moderats - **(1844-1854)**

- General **Narváez**
- **Constitució de 1845**

Bienni Progressista **(1854-56)**

- General **Espartero, Madoz ...**
- **Constitució de 1856** (no es va arribar a promulgar)

Segona fase de govern dels moderats - **(1856-1868)**

- **O'Donnell, Narváez**
- Restabliment de la Constitució del 45

1844

Eleccions per sufragi censitari, controlades al camp pels cacics i pel propi Govern

1843 – Exili d'Espartero. Els moderats pugen al poder.

Les eleccions donen la victòria als moderats. La Reina nomena **Narváez** com a Cap del Govern.

Es declara oficialment la majoria d'edat de la reina **Isabel II**

Es posen les bases del nou Estat liberal de signe conservador.

Nova **Constitució de 1845**.
Les seves bases són:

- Sobirania del Rei amb les Corts
- Concentració d'atribucions en el poder executiu, en mans de la Corona i del Govern.
- Sufragi fortament censitari
- Retall en les llibertats individuals

1844

Creació de la **Guàrdia Civil**. Gran pes de l'Exèrcit sobre la societat.

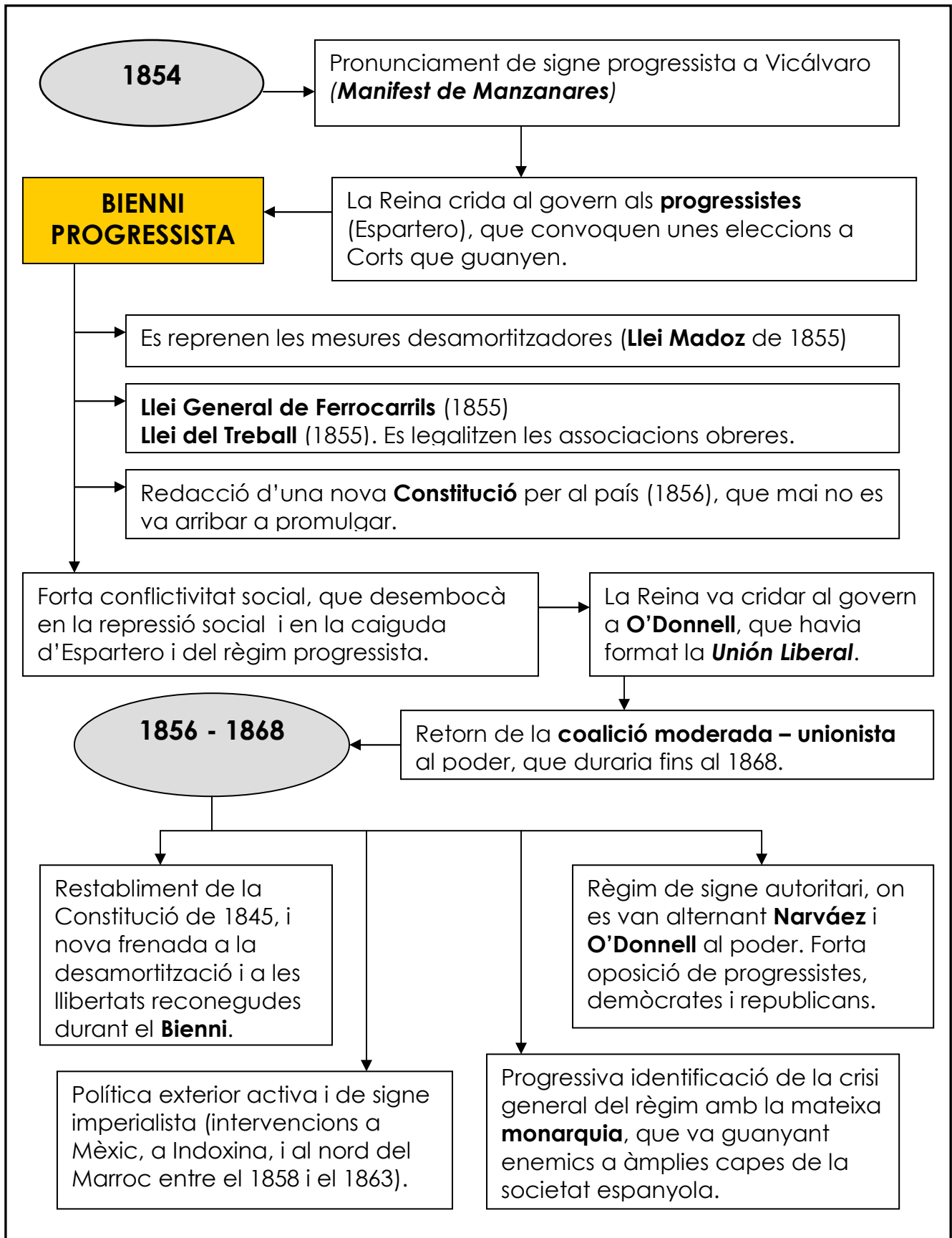
1845

Llei de l'Administració Local. Control sobre els municipis i les províncies.

1846-49 – **Segona Guerra Carlina** o "Guerra dels Matiners".

1851

- ☞ **Codi Penal** i projecte de Codi Civil (uniformització jurídica a tot el territori).
- ☞ **Ley Moyano** sobre la instrucció pública ...
- ☞ **Concordat amb la Santa Seu**

La Revolució de 1868 i l'inici del Sexenni Democràtic

Gran desprestigi i pèrdua de suport polític a la monarquia d'Isabel II.

- Mort d'O'Donnell (1867) i de Narváez (1868)
- **PACTE d'OSTENDE** entre demòcrates i progressistes contra la monarquia.
- El nou cap de la *Unión Liberal*, gral. **Serrano**, s'uneix al Pacte el 1868.

Pronunciament de l'almirall Topete a Cadis (amb el recolzament de Serrano i Prim)

La rebel·lió militar s'estén per tot l'Estat (també a Catalunya)

REVOLUCIÓ DE SETEMBRE DE 1868

Els sublevats derroten a les tropes lleials a Isabel a **Alcolea** (Córdoba)

La Reina s'exilià a França. Començava el període conegut com "**el Sexenni**".

Les Corts nomenen al **Gral. Serrano** com a President d'un Govern provisional.

Convocatòria d'eleccions a **Corts Constituents**, a les que obtenen majoria els grups "revolucionaris", i amb presència de republicans i de carlins.

Les forces de la Revolució

- ☞ Els "alfonsins" (predominen entre els militars; són els "moderats")
- ☞ Els liberals (progressistes + demòcrates)
- ☞ Els republicans (minoria)
- ☞ Grups populars (pagesos i urbans) que volen autèntics canvis socials.

LA CONSTITUCIÓ DE 1869

Es declara que Espanya és una **monarquia constitucional**, amb Serrano com a Regent, i **Prim** com a Cap del Govern.

- ☞ Principis ideològics del liberalisme progressista
- ☞ Sobirania nacional i sufragi universal
- ☞ Reconeixement de les llibertats individuals i de premsa
- ☞ Llibertat de culte i d'ensenyament ...

- Recerca d'un nou Rei constitucional d'Espanya
- Inici de la "Qüestió de Cuba".

La monarquia d'Amadeu de Savoia (1871 – 1873)

Candidatures europees al tron espanyol vacant

- ☞ **Alemanya** (el príncep Hohenzollern-Sigmaringen)
- ☞ **Francesa** (el Duc de Montpensier)
- ☞ **Italiana** (un fill del rei italià Vittorio Emmanuel)

Rebuig de les opcions alemanya i francesa per les implicacions diplomàtiques, i opció pel príncep italià **Amadeu de Savoia**, amb el suport principal de Prim.

Monarquia constitucional d'Amadeu I
Gener de 1871 a gener de 1873

Assassinat de Joan Prim a l'arribada del nou rei a Espanya.

Manca de suports polítics al nou règim

- Oposició de republicans, alfonsins, carlins ...
- Tensions dins del mateix bloc de Govern
- Desconeixement per part del Rei de la tradició política espanyola.

Esclat de la 3a Guerra Carlina (1872 – 1876)

Aparició de partides carlines per Aragó, País Basc, Navarra, nord de Catalunya, el Llevant ...

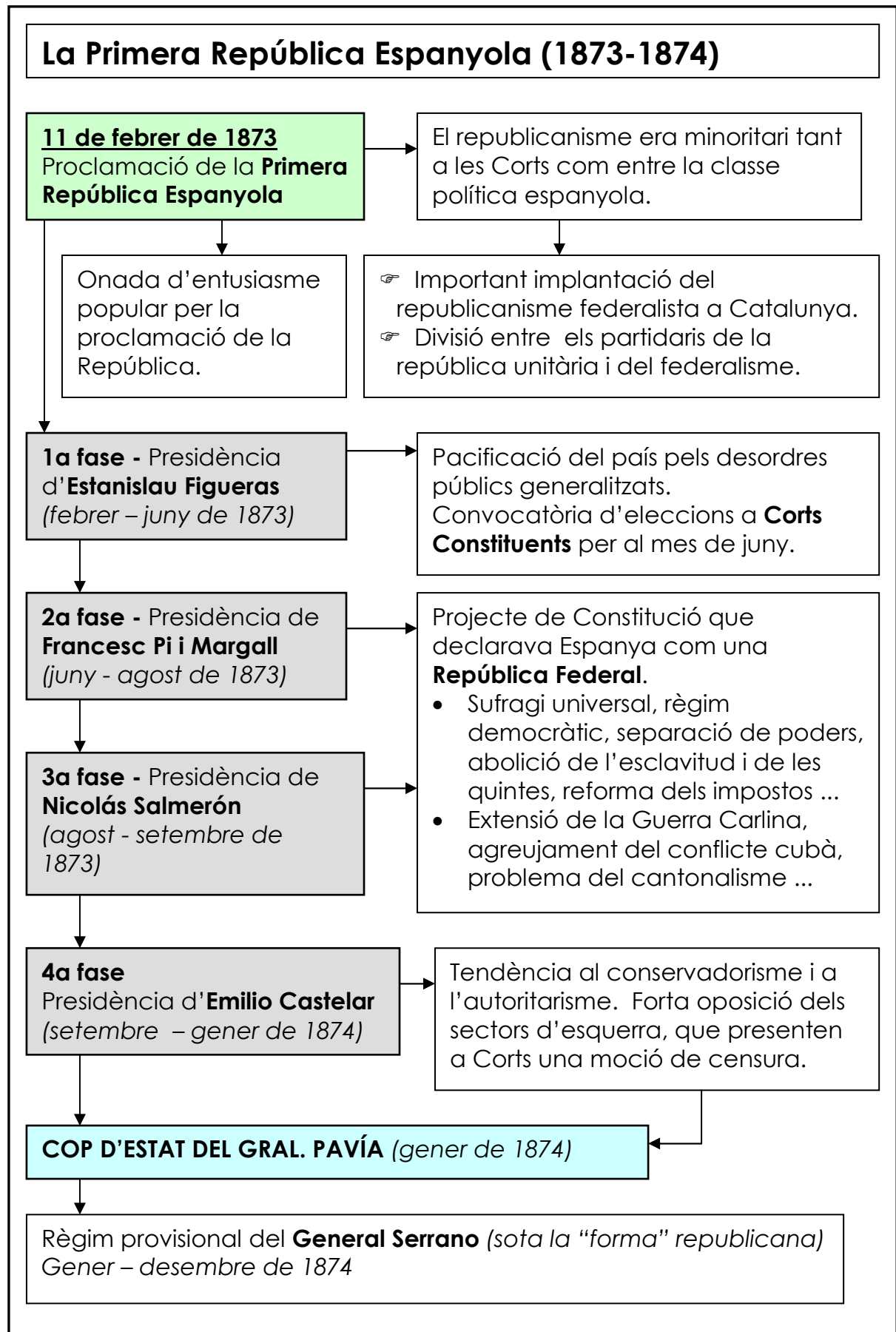
Amadeu I va abdicar al negar-se a suspendre les garanties constitucionals.

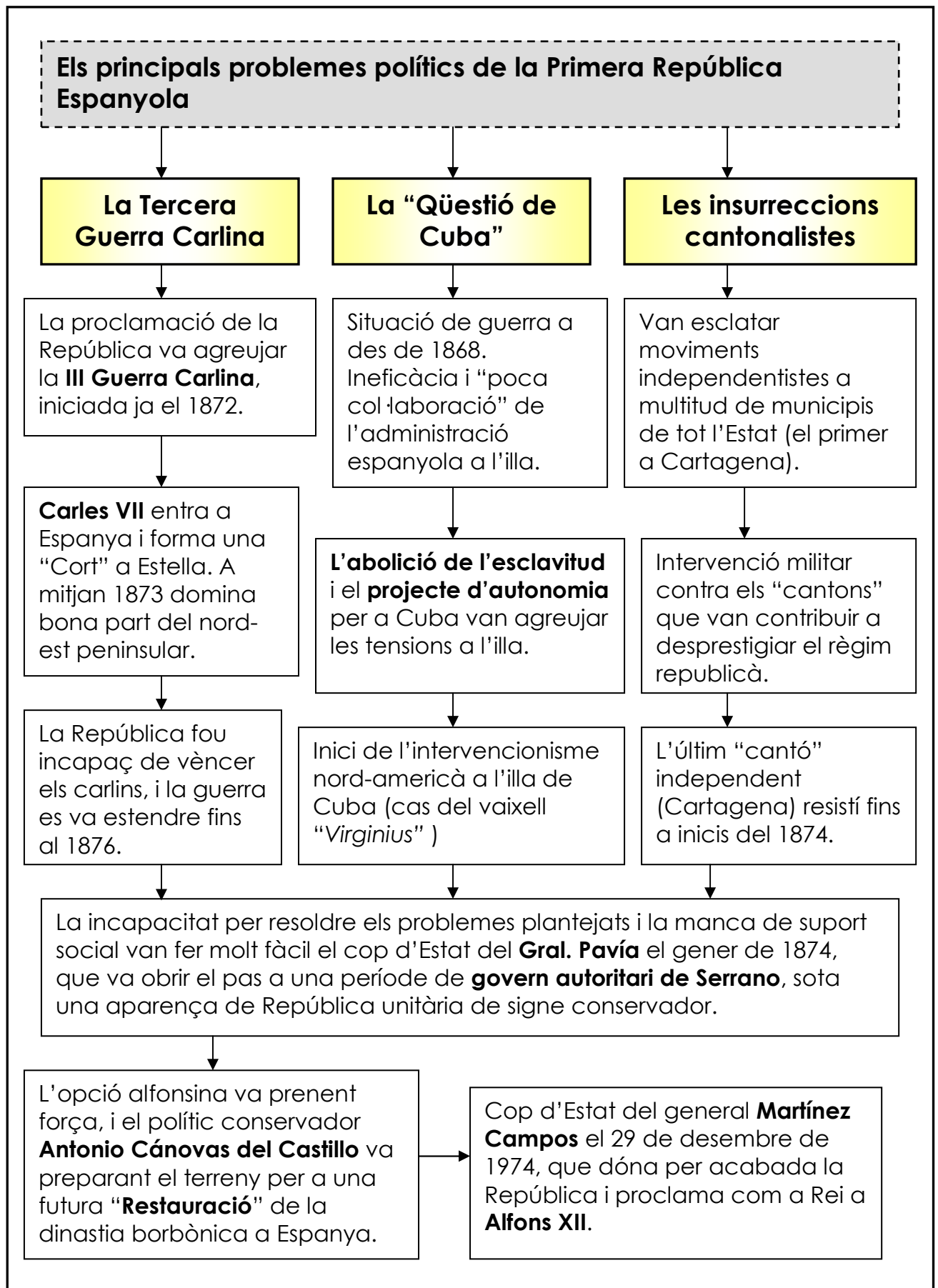
Formació de partits tradicionalistes i ultracatòlics entorn de la figura del prenent **Carles VII**

El **12 de gener de 1873** Amadeu se'n va a l'exili via Portugal cap a Itàlia.

Les Corts, reunides d'urgència, proclamen la **República Espanyola**, amb 258 vots a favor i 32 en contra.

El diputat republicà català **Estanislau Figueres** és nomenat **President** de la República.

LA DEMOGRAFIA ESPANYOLA I CATALANA AL SEGLE XIX

REVOLUCIÓ DEMOGRÀFICA A EUROPA

Caiguda de la mortalitat i manteniment d'una natalitat elevada (transició a una demografia "de règim modern").

Creixement intens i sostingut de la població europea al llarg del segle XIX

TRETS DE LA DEMOGRAFIA ESPANYOLA

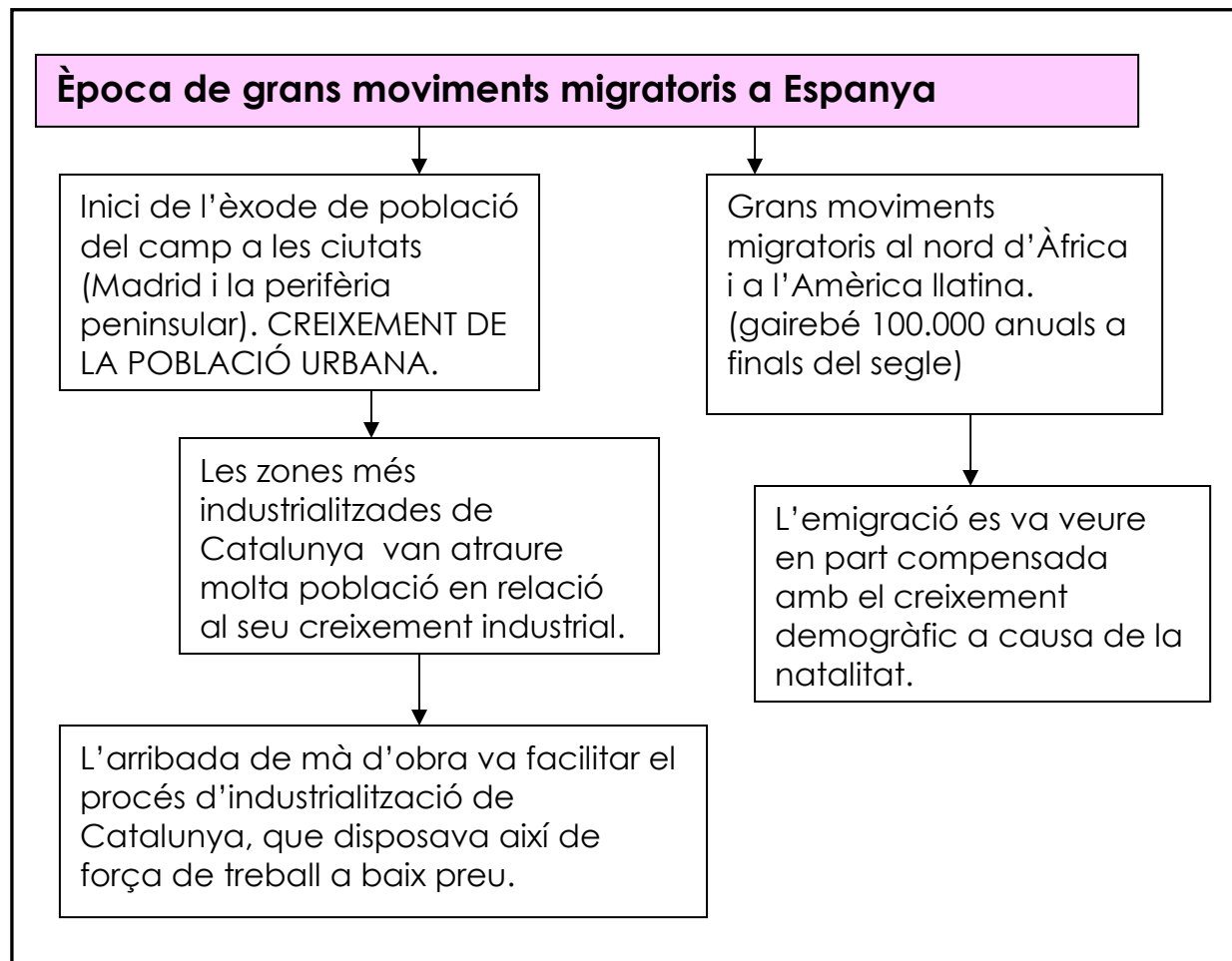
Es van mantenir uns índexs de natalitat i de mortalitat més elevats que a Europa.

- ☞ Mortalitat al voltant del 30 x mil anual. Important incidència les mortalitats per epidèmies.
- ☞ Natalitat entre el 34 i el 38 per mil anual.
- ☞ Creixement vegetatiu al voltant del 6 per mil anual (inferior a la mitjana europea occidental).

- La població espanyola va passar de 10 a 18'5 milions entre 1800 i 1900.
- No existeix cap cens fiable entre 1797 i 1857.
- Es produí una tendència de desplaçament de la població des del centre a la perifèria, on el creixement vegetatiu fou major.

A Catalunya ...

- El creixement fou major (de 900.000 a 2 milions), amb un índex similar a l'europeu.
- Va augmentar el pes relatiu de Catalunya sobre el conjunt espanyol
- Va augmentar la densitat de població en determinades àrees, sobretot al litoral i a la zona agrícola de Lleida, mentre s'iniciava el despoblament de l'interior i la zona pirenaica.
- A final del segle XIX, la natalitat catalana es va situar en un índex similar a l'europeu (règim demogràfic "modern").

Propietat de la terra i desamortització: el fracàs de la revolució agrària a Espanya.

Població rural sobre el total
(primera meitat del S. XIX)

- A Espanya, al voltant de 2/3
- A Catalunya, menys del 40 %

LA PROPIETAT DE LA TERRA A ESPANYA

- La major part de la terra pertanyia a **Noblesa i Església**, si bé va anar augmentant la inversió de la burgesia en la compra de terres.
- Poc pes relatiu dels pagesos amb propietats mitjanes o petites.
- Preeminència dels **jornalers**, que treballaven a grans finques a canvi d'un jornal.

Insuficiència del procés de
modernització agrícola.

Es va limitar a l'ampliació de les terres conreades (per l'augment de la demanda) i a la introducció de noves eines.

Lenta expansió dels nous transports per consolidar un mercat de productes comercials (vi, oli i fruita...)

Oferta de cereals a nivell de la demanda, que provocava alts preus i pèssima competitivitat amb el baix preu del blat americà.

LA PROPIETAT DE LA TERRA A CATALUNYA

- ☞ Preeminència de la **propietat mitjana i petita** i dels arrendament a mig i llarg termini, amb una explotació pel mateix propietari o arrendatari(masies).
- ☞ Extensió de nous cultius per a la seva venda al mercat (oli, vinya, fruiters, arròs, patata, fruits secs ...).
- ☞ Introducció de noves tècniques, eines, màquines i adobs per augmentar la productivitat (i abandonar el **guaret**), així com l'extensió dels canals de regadiu...
- ☞ Millora de la xarxa de ferrocarril que facilitava i abaratia l'arribada dels productes als mercats urbans.

El fracàs de la DESAMORTITZACIÓ i la CRISI AGRÀRIA DE FINAL DE SEGLE

Diversos governs liberals van intentar introduir reformes per a la modernització de l'agricultura.

**Entre 1835
i 1860**

- Supressió del règim senyorial (*càrregues feudals i el delme*). Conversió de la propietat feudal en propietat capitalista.
- Supressió de la vinculació de terres (*mayorazgos*)
- Desamortització de les terres de l'Església i comunals.

⇒ 1836 (**Mendizábal**)
⇒ 1855 (**Madoz**)

L'Estat es compromet a fer-se càrrec de les despeses de culte i clergat.

Va fracassar en els seus objectius perquè ...

- Les terres foren adquirides majoritàriament per l'alta burgesia i la noblesa (que continuà essent la propietària dels antics "*mayorazgos*").
- Es va donar sovint una major explotació dels camperols pels nous propietaris, que volien recuperar la inversió.
- Algunes institucions benèfiques de l'Església es van veure privades de la seva font d'ingressos.

L'Estat va ingressar menys que no esperava, però sí assolí l'adhesió de noblesa i burgesia

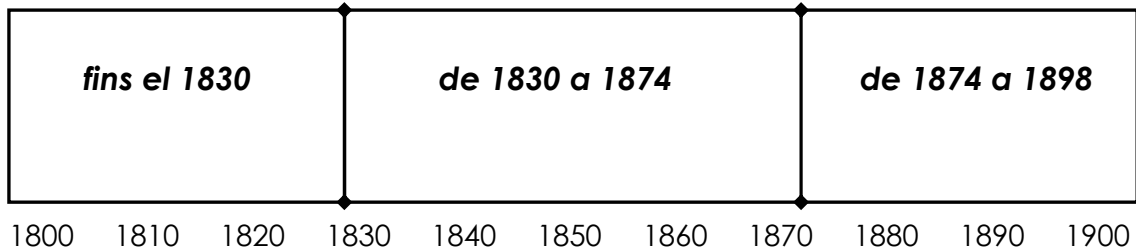
El desig de beneficis dels nous propietaris va augmentar la superfície conreada, però no la productivitat.

1880 – Crisi agrícola a Europa

Arribada massiva de blat americà a baix preu i enfonsament de la producció del país.

Arribada de la fil·loxera a la vinya catalana, que destruï la producció de vi.

TRETS GENERALS DE L'ECONOMIA A ESPANYA I A CATALUNYA EN EL SEGLE XIX

ETAPA DE CRISI ECONÒMICA

- Successió de crisis de tipus "antic" o de subsistència a causa d'una descens en la producció agrària.
- Estantament i davallada demogràfica.
- Perjudicis en l'activitat comercial per la Guerra amb Anglaterra, la invasió napoleònica i la Guerra del Francès i, sobretot, per la pèrdua de les colònies americanes.
- Fort endeutament de la Hisenda.

ESTANCAMENT ECONÒMIC I REVOLUCIÓ INDUSTRIAL A CATALUNYA

- Gran desenvolupament industrial i creixement econòmic a l'Europa occidental.
- Estantament a Espanya a causa de l'endarreriment de l'agricultura, la feblesa del consum i la inexistència d'una burgesia nacional emprenedora.
- Revolució industrial limitada a Catalunya (proliferació de vapors i colònies industrials, sobretot en el tèxtil del cotó).
- Inici de les desamortitzacions i fi del règim senyorial.
- Inici de la construcció de la xarxa ferroviària
- Manteniment de la crisi de la Hisenda

FRACÀS DE LA REVOLUCIÓ INDUSTRIAL A ESPANYA

- Retard en el canvi del règim demogràfic.
- Manteniment d'una majoria de població rural.
- Creixement de les grans ciutat i forta emigració camp-ciutat i a Amèrica.
- Insuficiència en l'expansió dels nous sistemes de transport.
- Insuficiència del sistema financer i bancari
- Poc desenvolupament del mercat interior i pèrdua del colonial (1898)
- Defensa d'una política proteccionista per part dels grans latifundistes castellans i dels industrials bascos i catalans.
- "Febre d'or" a Catalunya

DARRERA DÈCADA DEL SEGLE XIX – Gran crisi agrícola a tota Espanya

- ➔ Caiguda dels preus agrícoles a causa de la competència exterior
- ➔ Pèrdua de les colònies (Cuba, Filipines ...) el 1898.
- ➔ Arribada de la plaga de la fil·loxera a la vinya catalana i a tota Espanya

El naixement de l'associacionisme obrer

Poc pes relatiu del proletariat obrer industrial a Espanya en relació a altres països europeus.

A Catalunya, a mitjan del segle XIX, hi havia uns 80.000 obrers industrials, essent la regió on aquest grup tenia **una major proporció**.

A Espanya, com en altres països, la **legislació liberal** no permetia l'associacionisme obrer, i es reprimia qualsevol reivindicació o protesta dels treballadors.

El progressiu enduriment de les **condicions laborals** va anar encenent l'esperit reivindicatiu i la consciència de classe entre el proletariat.

Importància del **moviment mutualista**, com a subsidiari de les prestacions solidàries entre els treballadors (atur, malaltia...)

Al 1840 neixen a Barcelona la **Societat de Teixidors** i l'**Associació Mútua de Teixidors**.

Participació amb "quotes" per a la "**caixa de resistència**".

Neixen i prolifereixen diverses associacions per "oficis" i de defensa mútua, que persegueixen la millora de les seves condicions de treball, i que foren especialment perseguides en les etapes de governs moderats.

Ús de la vaga com a eina de pressió sobre els empresaris.

La consolidació del sindicalisme durant el Bienni progressista (1854-56)

Període de tolerància i de **radicalització** del moviment obrer espanyol

- ☞ **1854** – "**Vaga de les selfactines**" (de tipus "*luddista*"). Acord d'un comitè paritari per a l'augment dels salaris.
- ☞ **1855** – Forta repressió contra el moviment obrer. **Primera vaga general a tota Espanya** amb reivindicacions generalistes (llibertat sindical, horaris, participació dels obrers en la gestió ...). Repressió militar
- ☞ **1857** – Prohibició total de qualsevol tipus d'associació obrera

